

Kaşıkçı Yasağı

Kaşıkçı Yasağı, ülke dışına kaçmak zorunda kalan muhaliflere ve ailelerine ulusötesi baskılar uygulayan devletler ve yetkilileri hakkında vize kısıtlamaları getiren bir uygulamadır, ancak yasanın kısıtlı yaptırım gücü göz önüne alındığında, ulusötesi baskı uygulayanlara, Kaşıkçı Yasağı'ndan ziyade Küresel Magnitsky Yasası kapsamında yaptırımlar uygulanmalıdır.

Ercan Caner, Sun Savunma Net, 10 Haziran 2021

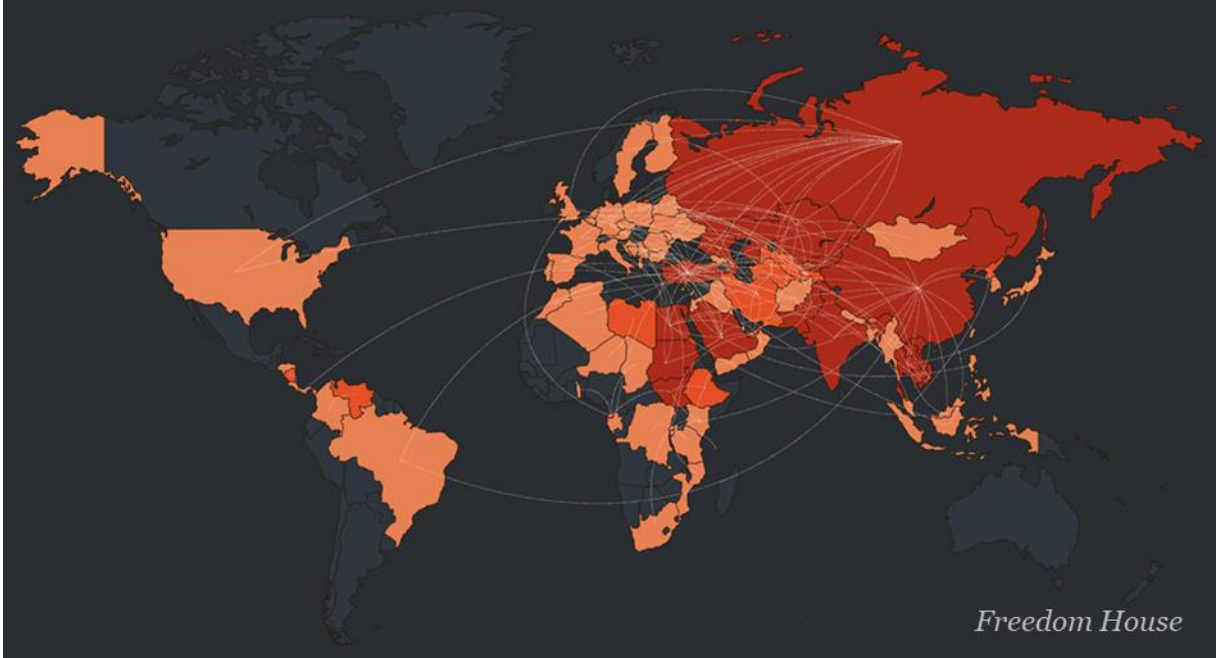


İstanbul'da Suudi katiller tarafından canice öldürülen Suudi gazeteci Jamal Khashoggi'nin arkadaşları, ölümünün ikinci yıldönümünde Suudi Arabistan İstanbul Konsolosluluğu önünde düzenlenen anma töreninde ölen gazetecinin posterlerini taşımıştır. 02 Ekim 2020, Fotoğraf: Ozan Köse/AFP via Getty Images

Suudi gazeteci ve ABD'de ikamet eden Jamal Khashoggi'nin (Cemal Kaşıkçı) öldürülmesiyle ilgili olarak, 26 Şubat 2021 tarihinde ABD yönetimi tarafından yayımlanan rapor, beklendiği gibi cinayete bizzat Velihaht Prens Mohammed bin Salman'ın onay verdiği sonucuna ulaşmıştır. Ancak bu sonuca rağmen, Birleşik Devletler ne yazık ki veliaht prensin yaptırım uygulama kararı almamıştır. Mohammed bin Salman'ın yaptırımlar dışında tutulması, veliaht prensin Kaşıkçı cinayetinden sorumlu tutulmamasının yanı sıra, dünyanın dört bir yanındaki diğer faillere gönderilen mesaj açısından da hayal kırıklığı yaratan can sıkıcı bir durumdur.

Birleşik Devletler Dışişleri Bakanı Antony J. Blinken raporla birlikte **“Kaşıkçı Yasağı”** olarak adlandırılan, yabancı hükümetler adına ciddi ülke dışı muhalif karşıtı eylemlerde bulunanların, vize kısıtlamasıyla Birleşik Devletler topraklarına girmesini engelleyen yeni bir düzenlemenin de uygulamaya koyulduğunu açıklamıştır. Blinken ayrıca; yeni Kaşıkçı Yasağı kapsamında, isimlerini vermediği 76 Suudi vatandaşına vize kısıtlaması uygulanacağını da ifade etmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 76 Suudi vatandaşının isimlerini vermemesinin nedeni ise şahsi vize kayıtlarının gizli olduğu gerçeğidir. Açıklamada Amerika Birleşik Devletleri topraklarına girmeleri yasaklanan faillerin, yine de başka makamlar tarafından isimlerinin açıklanmasının mümkün olabileceği ifade edilmiştir.

Peki, yeni Kaşıkçı Yasağı nedir ve bu yasak ile ne yapılmak istenmektedir? Kaşıkçı Yasağı, ABD yönetimi tarafından hazırlanan rapora göre Kaşıkçı'nın öldürülmesine onay veren ve yaptırım uygulanması gereken Veliht Prens Mohammed bin Salman'ın durumuyla nasıl bir çelişki içindedir?



Ulusötesi Baskı dünyanın her yerinde mevcuttur. Freedom House raporuna göre; 2014 yılından beri 31 menşe ülke, toplam 79 ev sahibi ülkede fiziki Ulusötesi baskı uygulamaktadır. Dünyanın her yerinde devletler, vatandaşlarını ve hatta bazen kendi vatandaşı olmayan insanları kontrol etmek amacıyla çeşitli saldırgan taktikler kullanmaktadır. Yukarıdaki harita ve ulusötesi baskı uygulayan ülkelerle ilgili ülke raporları Freedom House web sitesinden ayrıntılı olarak incelenebilir.

Freedom House Şubat 2021'de, tam da ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada dile getirdiği hususları içeren; **“ulusötesi baskı”** ya da kaçmak zorunda kaldıkları devletler tarafından hedef alınan sürgündeki insanlar ve gruplar hakkında yeni ve önemli bir rapor yayınlamıştır. Yayınlanan raporda; 31 menşe devletin, toplam 79 ev sahibi ülkedeki sürgünleri hedef aldığı açıklanmıştır. Bir başka deyişle, Suudi Arabistan bir kenara bırakıldığında, dünyada yeni Kaşıkçı Yasağı kapsamına giren çok

büyük bir problem bulunmaktadır. Düzinelerce menşe devlet arasında, yurt dışındaki muhalifler ve gazetecileri hedef almaları nedeniyle, yeni Kaşıkçı Yasağı kapsamında sorumlu tutulabilecek yüzlerce yetkili bulunmaktadır.

Kaşıkçı Yasağı'nın Olumlu Yönleri

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamanın olumlu tarafları; ulusötesi baskıyı ciddiye alması, buna karışanlara yaptırım uygulanması için yepyeni bir mekanizma geliştirmesi ve ulusötesi baskının ne olduğu konusunda kapsamlı bir tanım getirmesidir. Açıklamayla getirilen yeni düzenleme; geçen yıl Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan insan hakları ülke uygulama raporlarına, sınır ötesi hedeflemelerle ilgili yeni bir kısmın eklenmesiyle mesafe almaya devam etmektedir. Birleşik Devletler dış politikası, yurtdışındaki muhaliflerin peşine düşen hükümetler sorununu nihayet ele almaya başlamış durumdadır. Yeni yasağı bizzat dışişleri bakanının açıklaması da ABD'nin bu problem hakkındaki ciddiyetini göstermekte ve yasağın ağırlığını artırmaktadır.



"Jamal Khashoggi'nin Öldürülmesinde Suudi Hükümeti'nin Rolü" başlıklı rapor, 26 Şubat 2021 tarihinde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Kaynak: Director of National Intelligence

Yeni Kaşıkçı Yasağı bunun yanı sıra, dünyanın her yerinden sivil toplum aktörlerinin bu tür ulusötesi saldırılarla ilgili bilgileri direkt olarak Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı'na yönlendirmesi için sağlam bir zemin sağlamaktadır. Yeni bir uygulama getirmek ve isimlendirmek asla yeterli değildir. Uygulama; dünyanın her yerindeki

bireyler ve sivil toplum aktörlerini, problemi çözmek maksadıyla ABD Dışişleri Bakanlığı ve ABD yönetimi ile birlikte çalışmaya teşvik edici tedbirleri de içermelidir. Kaşıkçı Yasağı ile sınır ötesi zulümler hakkında bilgi toplayan sivil toplum grupları, bundan sonra yetkililerle görüştiklerinde ya da davalarını gündeme getirdiklerinde, savunmalarını dayandırabilecekleri bir dayanağa sahip olacaklardır. Sadece Birleşik Devletler Dışişleri Bakanı tarafından yapılan üst seviyeli açıklamayı işaret etmek dahi sivil toplum gruplarına ABD Dışişleri Bakanlığı ve ABD hükümet yetkilileriyle olan meselelerinde yardımcı olacaktır. Kaşıkçı Yasağı ayrıca, Birleşik Devletler'in dünya genelinde benzer tehditlerle karşı karşıya kalan ve benzer politikaları hayata geçirebilecek müttefikleriyle faaliyetlerini koordine etmesine de yardımcı olabilecektir.



Türk basınında yer alan haberlerde Türk yetkililerin, ünlü bir gazeteci ve muhalif olan Cemal Kaşıkçı'nın ortadan kaybolmasıyla bağlantılı olduklarından şüphelenilen Suudilerin fotoğrafları paylaşılmıştır. Cemal Kaşıkçı bir zamanlar Suudi prensleri ve üst düzey yetkililerinin güvendikleri bir isimdir. 02 Ekim 2018 günü Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğunda ortadan kaybolan gazetecinin öldürüldüğüne ve parçalanan cesedinin kutular içinde konsolosluktan çıkarıldığına dair iddialar ortalıkta dolaşmaktadır. Suudiler ise gazetecinin, kısa bir süre kaldıktan sonra konsolosluktan ayrıldığını iddia etmektedirler. Kaşıkçı'nın konsololuğa girdiği esnada çalışan kameralar, nedense çıkarken çalışmadığından, konsolosluk yetkilileri çıkış görüntülerini veremediklerini ileri sürmektedir. 59 yaşındaki zavallı adamın cesedi bugüne kadar bulunamamıştır ve soruşturmayı yürüten Türk yetkililer tarafından asitte eritildiği düşünülmektedir. Kaynak: EPA

Son olarak; açıklamada kullanılan “gazeteciler, aktivistler veya yaptıkları nedeniyle muhalif olarak algılanan diğer insanları baskı altına alan, taciz eden, gözlem altında tutan, tehdit eden ya da zarar verenler” gibi çok kapsamlı ifadeleri içeren, ülke dışındaki sürgünlere fiziksel zararların yanı sıra, fiziksel saldırı olarak

nitelendirilemeyecek başka önlemleri alanları da kapsayan geniş tanım da Kaşıkçı Yasağı altındaki yaptırımların uygulanması için geniş fırsatlar sunmaktadır.

Freedom House ve diğer kurumlar tarafından yapılan araştırmalar; casus yazılımlar, sayısal tehditler veya sürgündekilerin ülkedeki aile üyelerinin hapsedilmesi gibi ulusötesi baskının sıklıkla uygulanan taktiklerinin, insanlar üzerinde çok ürpertici etkileri olabileceğini göstermektedir. Fiziksel ulusötesi baskı uygulayan 31 ülkenin dışında, yurtdışındaki muhalifleri bastırmak amacıyla fiziksel olmayan yöntemler uygulayan birçok devlet de Kaşıkçı Yasağı altında sorumlu tutulabilecekler havuzunu genişletebilir.



Solda Suudi Arabistan Veliht Prensi Mohammed Bin-Salman, sağda ise Türkiye Cumhurbaşkanı ve AKP Lideri Recep Tayyip Erdoğan. Fotoğraf: Middle East Institute

Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı'nın "ulusötesi baskı" terimini böylesine geniş ve kapsamlı bir şekilde tanımlaması çok önemlidir ve büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır, ancak yine de dünyanın her yerinden aktivistler, ABD'nin bu yasağı uygulayabileceği davaları gündeme getirmeleri konusunda teşvik edilmelidirler. Aktivistler ve diğer insanlar bunun yanı sıra; bu tür teknolojileri sağlayan özel gözetleme şirketleri gibi devletlerin ulusötesi baskı faaliyetlerini kolaylaştıranların da davalara konu edilmelerini ve Kaşıkçı Yasağının sonuçlarıyla yüzleşmelerini sağlamalıdır.

Kaşıkçı Yasağı'nın Yetersizlikleri

Birleşik Devletler tarafından uygulamaya koyulan yeni Kaşıkçı Yasağı'nın yukarıda sayılan olumlu yanlarına rağmen bazı yetersizlikleri de bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; Dışişleri Bakanlığı'nın kendi yaptığı açıklamaya, Suudi Veliht Prens Mohammed Bin-Salman'a yaptırım uygulamayarak ters düşmesidir. Kaşıkçı'yı zalimce öldüren ölüm timi elemanlarının yanı sıra Hızlı Müdahale Kuvveti'nin (Rapid

Intervention Force) de Küresel Magnitsky Yasası kapsamında yaptırımlara tabi tutulması iyi, ancak yeterli değildir. Kaşıkçı'nın öldürülmesi; ailesi, nişanlısı Hatice Cengiz, iş arkadaşları ve Suudi hükümeti korkusuyla yurtdışında yaşayan diğer Suudi vatandaşları açısından çok önemlidir. Fakat gazetecinin öldürülmesi, Kaşıkçı cinayetinin bir sembol olması nedeniyle küresel açıdan da çok önemlidir. Başkan Joe Biden, başkanlık seçim kampanyası esnasında veliaht prensi yaptıklarından sorumlu tutacağına dair söz vermiştir. Mohammed bin Salman'ı yaptırımlara dâhil etmeyerek geri adım atan yeni yönetim, aslında bütün dünyaya; cinayet işleyen liderlerin yaptıklarının yanlarına kâr kalacağı mesajını vermektedir.

“Küresel Magnitsky yasaası potansiyel olarak çok devrimci bir araçtır. Birleşik Devletlere; en kötü insan hakları ihlalcileri ve yolsuz aktörlere, sorumluluğun sınır tanımadığını hatırlatarak, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar yaptırım uygulama imkanı sağlamaktadır.



*Küresel Magnitsky Yasası (GLOMAG – **Global Magnitsky**): İnsan hakları savunucusu avukat Sergei Magnitsky'nin öldürülmesi sonrasında ABD Temsilciler Meclisi tarafından onaylanan, cinayetle ilgisi olan kişilerin Amerikan topraklarına ayak basmasının yasaklanması ve ülkedeki mal varlıklarına el koyulmasını öngören yasadır. Bu yasa ABD hükümetinin, dünyanın her yerinde insan hakları ihlali veya yolsuzluklara karışan kişi, şirket ve diğer kurumları hedef almasına ve sorumlu tutmasına imkân sağlamaktadır. Birleşik Devletler; Ağustos 2018'de, Rahip Andrew Brunson'un tutuklanması ve alıkoyulmasından sorumlu organizasyonlarda öncü rol oynayan, Türkiye Adalet Bakanı Abdülhamit Gül ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'ya bu yasa kapsamında yaptırım uygulamıştır.*

Kaşıkçı Yasağı'nın ikinci yetersizliği ise yapılan açıklamadaki cüretkârlığa rağmen, Kaşıkçı Yasağı kapsamında uygulanan tedbirlerin oldukça yumuşak olması ve sadece vize yasaklarıyla, isimlerinin kamuoyu ile paylaşılması (teşhir) ve duyacakları utanç ile sınırlı kalmasıdır. Zaten, ABD Dışişleri Bakanlığı'nı bunları yapmaktan alıkoyan hiçbir şey bulunmamaktadır, bakanlık tarafından yapılan açıklamada da belirtildiği gibi bu vize yasakları; Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası ve 2020 tarihli Devlet Dış Operasyonlar Ödenek Yasası (SFOPS 'State Foreign Operation' Appropriations Act) kapsamındadır. Bunun da ötesinde bir vize yasağı; ABD'nin uygulayabileceği

yaptırımlar yelpazesinin en alt ucunda yer almaktadır. Kaşıkçı Yasağı, ulusötesi baskıların önlenmesi konusunda yeterli olmaktan kesinlikle çok uzaktır.

Suudi Arabistan Raporundaki Bulgular

Raporumuzda tavsiye ettiğimiz gibi ulusötesi baskıyla mücadele etmek için ABD stratejisi, olanak dâhilinde; varlıkların dondurulmasının yanı sıra vize yasaklarını da içeren ***Küresel Magnitsky Yasası*** yaptırımlarının uygulanmasıyla başlamalıdır. Birleşik Devletler ve Batı finans kurumlarındaki varlıklarını korumak isteyen failler açısından varlıklarının dondurulması; onları ABD bankalarının yanı sıra uluslararası finans sisteminin çoğunda da kilitleyeceğinden, ödenmesi gereken çok daha ağır bir bedeldir.

Suudi Arabistan örneğinde olduğu gibi, bu ihlaller müttefik veya ortak ülkelerdeki bireyler tarafından işlendiğinde dahi bu yaptırımların tutarlı bir şekilde uygulanması çok önemlidir. Yaptırımların sadece ABD'nin düşmanlarına uygulanması durumunda, Birleşik Devletler'in hakların korunmasına yönelik verdiği taahhüt ikiyüzlü olarak görülecek ve uygulanan yaptırımlar da başka bir politik araç olarak algılanacaktır.

Beyaz Ev bunun yanı sıra; yeniden yetkilendirme olmaması durumunda, 23 Aralık 2022 tarihinde sona erecek olan, Kongre'nin verdiği Küresel Magnitsky Yasası yetkisinin uzatılması konusunda da Kongre ile işbirliği yapmalı ve Dışişleri, Hazine ve Adalet bakanlıkları ve ilgili kurumlarında sağlam bir şekilde uygulanması için gerekli finans desteğini sağlamalıdır.



ABD tarafından uygulanacak strateji ikinci olarak; Birleşik Devletler ceza kanunlarında yeterince ele alınmadığından gri alanlara giren taciz ve istismar türlerini ele almak amacıyla, hesap verebilirlik tedbirlerinin incelenmesini içermelidir. “Mülteci ispiyonluğu” veya mültecileri gözetleme problemi, ABD'nin tüzüklerinde yer almaları gerekmediğinden, hazırlıksız olunan bir alandır. Adalet Bakanlığı tarafından yakın zamanda açılan davalar; elektronik dolandırıcılık, takip ederek taciz etme, adaleti engelleme ya da 18 USC 951. DOJ (Department of Justice – Adalet Bakanlığı) uyarınca yabancı acente olarak kayıt yaptırmama gibi düzenlemelere dayanmaktadır ve Kongre, kolluk kuvvetlerinin problemi çözebilmek için doğru araçlara sahip olup olmadığını belirlemek üzere sivil toplum ile koordineli bir şekilde çalışmalıdır.

Bu çalışma ayrıca; en son 1983 yılında güncellenen 18 USC 951 ve geçmişi 1938 yılına kadar uzanan ve ciddi bir güncellenmeye çok daha ihtiyaç duyan Yabancı Acente Tescil Yasasının (FARA – Foreign Agents Registration Act) değiştirilmesini de kapsayabilir. Yabancı bir aktör adına yürütülen faaliyetlerin yasa dışı olup olmadıklarını daha iyi ayırt edebilmek ve ABD topraklarındaki yabancı faaliyetler için uygun şeffaflığın sağlanması maksatlarıyla, bu tüzüklerin güncellenmesi veya değiştirilmesi gerekmektedir.

Son olarak bu strateji; 1961 yılı tarihli Dış Yardım Yasasının 502B kısmının, sürekli olarak ulusötesi baskı faaliyetlerinde bulunan ülkelere yapılacak güvenlik yardımlarında kısıtlamalara izin verecek şekilde güncellenmesi maksadıyla Kongre ile birlikte çalışılmasını da gerektirmektedir. Yasanın büyük insan hakları ihlalleri suçlarıyla ilgili kısmına ulusötesi baskı eklenebilir ya da tercihen ulusötesi baskı suçları ayrı bir madde olarak eklenebilir. Hedef; Birleşik Devletler güvenlik yardımlarının yurtdışındaki muhalif sürgünleri hedef alan devletlere gitmemesini sağlamak olmalıdır.



FREEDOM HOUSE

Cemal Kaşıkçı, geçmişte Suudi monarşisine yakın olan ünlü Suudi gazetecinin gözü yönetimin baskıcı tutumu nedeniyle sonradan açılmıştır. 2017 yılında ülke dışına çıkmış ve Washington Post dahil çeşitli yayın organlarında demokrasi hakkında yazılar yazmıştır. 2018 yılında, evlilik dokümanlarını almak için Suudi Arabistan İstanbul Konsoloslukuna giren Kaşıkçı bir daha dışarı çıkamamıştır. Suudi ajanlar Kaşıkçı'yı konsolosluk binasında öldürmüş ve nişanlısı onu dışarıda beklerken parçalara ayırmıştır.

Suudiler ise gazetecinin, kısa bir süre kaldıktan sonra konsolosluktan ayrıldığını iddia etmektedirler. Kaşıkçı'nın konsolosluka girdiği esnada çalışan kameralar, nedense çıkarken çalışmadığından, konsolosluk yetkilileri çıkış görüntülerini veremediklerini ileri sürmektedir. 59 yaşındaki zavallı adamın cesedi bugüne kadar bulunamamıştır ve soruşturmayı yürüten Türk yetkililer tarafından asitte eritildiği düşünülmektedir.

Kaşıkçı Yasağı, ulusötesi baskı uygulayan devletler ve yetkililerinden hesap sorulabilmesi yolunda atılan çok olumlu ve önemli bir adımdır, ancak yönetimin Kaşıkçı'nın öldürülmesine onay veren Suudi Veliyet Prens Mohammed bin Salman'a yaptırım uygulanması konusundaki isteksiz tutumu nedeniyle, daha en başından zarar görmüştür. Ulusötesi baskı uygulayanlara karşı getirilen bu önlemin hakkını vermesi gerçekten isteniyor ise, kim olurlarsa olsunlar bütün failere karşı; teşhir etme ve onları toplum nezdinde küçük düşürmenin çok ötesine kadar uzanan ciddi yaptırımlar ve vize yasakları uygulanması zorunludur.

Dünyadaki otoriter rejimler, sadece ülke içinde uyguladıkları baskının iktidarda kalmaları için yeterli olmayacağını görmüşlerdir. Son 20 yıldır, kendilerini eleştirenler ve muhalifleri susturmak, demokratik hükümetleri yıkmak ve uluslararası normlar ve kurumları kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yeniden şekillendirmek maksatlarıyla nüfuzlarını ülke dışına taşımışlardır.

Yurtdışında sürgünde yaşayan gazeteciler, insan hakları savunucuları, siyasi aktivistler, sivil toplum kuruluşu liderleri ve muhaliflere yönelik ulusötesi baskı;

suikastlar, yasadışı sınır dışı etmeler, kaçırmalar, sayısal tehditler, İnterpol istismarı ve ailelerin tehdit ve sindirilmesi suretiyle uygulanmaktadır. Freedom House tarafından yayınlanan rapora göre 3,5 milyon insan ulusötesi baskı riski altında yaşamaktadır. Ulusötesi baskı, demokrasi ve özgürlükler açısından çok ağır bir tehdittir.

<https://www.justsecurity.org/75117/the-khashoggi-ban-and-what-it-does-and-doesnt-mean/>